סימן ה

גדרי צירוף לזימון

השו"ע (סימן קצד ס"ק ב) כתב: "שלשה שאכלו ויצא אחד מהם לשוק, קוראים אותו ומודיעים לו שרוצים לזמן כדי שיכוין ויצטרף עמהם ויענה עמהם ברכת זימון, ויוצאים ידי חובתן **אע"פ שאינו בא ויושב עמהם**". וביאר המג"א: "אע"פ שאינו בא, אלא שעומד לפני הפתח ויוצא גם הוא ידי חובה, ועי' סימן נ"ה סע' כ". ושם פסק השו"ע: "היו עשרה במקום אחד ואומרים קדיש וקדושה, אפילו מי שאינו עמהם יכול לענות, ויש אומרים שצריך שלא יהא מפסיק טינוף או עבודת כוכבים". וביארו המחצית השקל והפרי מגדים שכוונת המג"א בציינו לסימן נ"ה היא למש"כ שם "וי"א שצריך שלא יהא מפסיק טינוף או עבודת כוכבים", ורצה לומר שגם לענין צירוף לזימון צריך שלא יהא מפסיק טינוף או עבודת כוכבים.

ולכאורה הדברים צריכים ביאור, כיצד שייך להשוות דיני זימון למבואר בסימן נ"ה לגבי תפילה במנין, הרי שם מדובר כשיש כבר מנין מתפללים, ובזה שפיר גם העומד מחוץ לפתח יכול להצטרף להיחשב כמתפלל עמהם. אולם בצירוף לזימון שצריך ג' או י' שיעשו את עיקר הזימון, מנין שיוכל השלישי העומד בחוץ להצטרף ולחדש על ידו שיעור זימון שהוא בשלושה ובעשרה, וצ"ע.

עוד יש להבין, בשו"ע (או"ח סימן קצד סע' ב) מבואר: "שלושה שאכלו כאחד ויצא אחד מהם לשוק, קוראים אותו ומודיעים לו שרוצים לזמן, כדי שיכוין ויצטרף עמהם". וכתב על כך בהגהות חכמת שלמה בשו"ע שם: "מזה מוכח שאם אינו מצטרף ועונה עמהם אינו יכול לזמן זולתו. ולא דמי בזה לתפילה דקי"ל דאם התחיל באבות בעשרה גומר, וכן הרבה כיוצא בזה שם דאם התחיל בעשרה גומר, וכאן לא מהני מה שהתחיל לאכול בשלושה וצריך להיות שלושה בברכת הזימון ממש". ולכאורה דבריו אינם מובנים כלל, מדוע באמת לא מועיל לצירוף בזימון ההצטרפות לאכול בהתחלה, כמו בתפילה בציבור, אלא צריך **שבשעת ברכת הזימון** יהיו שלשה או עשרה, וצ"ע.

ב.

ונראה ביאור הדברים בהקדם מש"כ בערוך השלחן (או"ח סימן קצב) ליישב קושית המפרשים, מדוע בכל דבר שבקדושה בתורה ובתפילה אומרים שם הוי"ה ברוך הוא, ואילו ברכת הזימון לא מזכירים שם הוי"ה אלא רק שם אלקינו. והביא את תירוץ האליה רבה (שם ס"ק ו) "מפני שמזון הברואים הדין נותן שיתן הוא ית' מזון לכל הברואים ולכן מזכיר שם אלקים שהוא מידת דין, אבל התורה היא תורת חסד לכן מזכירים שם הוי"ה". ועוד כתב ערוך השלחן לתרץ: "שמזון הכין בעת בריאת העולם וכל מעשי בראשית הוא בשם אלקים שכן נתייסדה מזמן הבריאה [כדכתיב בראשית ברא אלקים], משא"כ התורה והתפילה הם למעלה מהעולם הזה ואצולה מגנזי מרומים ולכן מזכירים שם הוי"ה ב"ה".

ונראה לתרץ קושיה זו באופן נוסף, והדברים יבוארו בהקדם בירור עיקר יסוד דין צירוף לזימון.

כתב הרא"ש (ברכות פרק ז סימן ג) וז"ל: "ת"ר השמש עומד על שנים, אוכל עמהם אע"פ שלא נתנו לו רשות. עומד על שלושה, אינו אוכל עמהם אלא אם כן נתנו לו רשות. מכאן משמע, שמצוה לחזר אחרי שלשה כל מה שיכולין משום ברכת זימון, **דברב עם הדרת מלך**", עכ"ל. ומבואר בדבריו שיש ללמוד ממה שהשמש לא צריך רשות כדי להצטרף לשנים להשלים לזימון, שמצוה להשתדל ככל האפשר שיהיו שלושה שיוכלו לזמן מכיון ש"ברב עם הדרת מלך".

ונראה ללמוד מדבריו שיסוד ענין הזימון בשלושה או בעשרה ויותר חלוק ביסודו מכל ענייני תפילה בציבור. לגבי תפילה בציבור, עיקר הענין הוא משום שאין דבר שבקדושה פחות מעשרה, כדברי הגמרא (ברכות כא, א) - "מנין שאין היחיד אומר קדושה, שנאמר (ויקרא כב, לב) ונקדשתי בתוך בני ישראל, כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה, מאי משמע דתני רבנאי אחוה דרבי חייא בר אבא אתיא תוך תוך כתיב

הכא ונקדשתי בתוך בני ישראל, וכתיב התם (במדבר טז, כא) הבדלו מתוך העדה הזאת, מה להלן עשרה אף כאן עשרה". אולם לגבי ברכת הזימון, הענין אחר לגמרי, ועיקרו משום "**ברוב עם הדרת מלך**", שכאשר יש יותר אנשים שמברכים, מתקיים בזה יותר "ברוב עם הדרת מלך".

וביתר ביאור, יש לחקור בהגדרת ענין "ברוב עם הדרת מלך" בזימון, האם זהו **פרט נוסף** על עיקר המצוה, כדוגמת תפילה בציבור, שהיא פרט נוסף על עיקר המצוה, או שזהו **עיקר הדבר** שצריך שיהיה ריבוי עם, והיינו שהברכה תאמר ברוב עם. ומסתבר לפי דברי הרא"ש כפי הצד השני, שדין "ברוב עם הדרת מלך" הוא עיקר דין הזימון ולא פרט נוסף על המצוה, וכל מהות הזימון הוא שצריך שתהיה מציאות של ריבוי עם שישבחו ויפארו לה' ויתקיים "ברוב עם הדרת מלך".

ולפי יסוד הדברים המבואר ברא"ש, נראה שמטעם זה בברכת הזימון אומרים "אלקינו" ולא שם הוי"ה, כי מאחר והם שני עניינים שונים, בדברים שבקדושה שטעמם משום "ונקדשתי" מזכירים שם הוי"ה, אולם לגבי זימון שעיקר טעמו משום "ברוב עם הדרת **מלך**", מזכירים "**אלקינו**" מכיון ש"אלקים" ענינו מלכות, כדכתיב (תהלים מז, פט) "מלך אלקים על גוים" וכיו"ב, ואם כן מתאים להזכיר בזימון שהוא ענין של מלכות "הדרת מלך" שם "**אלקים**".

ג.

לפי יסוד הדברים שנתבאר, שעיקר יסוד דין זימון הוא משום "ברוב עם הדרת מלך" מבוארים דברי השו"ע שכתב "שלשה שאכלו ויצא אחד מהם לשוק, קוראים אותו ומודיעים לו שרוצים לזמן כדי שיכוין ויצטרף עמהם ויענה עמהם ברכת זימון, ויוצאים ידי חובתן **אע"פ שאינו בא ויושב עמהם**", ושאלנו על דברי המג"א שהשווה דיני זימון למבואר בסימן נ"ה לגבי תפילה במנין, הרי שם מדובר כשיש כבר מנין מתפללים, ובזה שפיר גם העומד מחוץ לפתח יכול להצטרף להיחשב כמתפלל עמהם. אולם בצירוף לזימון שצריך ג' או י' שיעשו את עיקר הזימון, מנין שיוכל השלישי העומד בחוץ להצטרף ולחדש על ידו שיעור זימון שהוא בשלושה ובעשרה.

אכן לפי המבואר לעיל מובן מאד, שהרי ענין זימון שהוא משום "ברוב עם הדרת מלך" איננו כדי לעשות ולחדש מנין מסוים כמו כל דבר שבקדושה, והיינו שצריך מספר מיוחד של עשרה. אלא שלגבי זימון הענין הוא רק ריבוי עם להדרת מלך, ואין צורך ליצור ולעשות מנין מיוחד של עשרה, ולכן מדמה המג"א את הדינים, וכשם שבאופן שיש כבר מנין של עשרה מתפללים, אפשר לצרף למנין את מי שעומד בחוץ, שהרי אינו מצטרף ליצור מנין של עשרה אלא רק מוסיף בדין "ברוב עם הדרת מלך", כך גם גבי ברכת הזימון שכל עיקרה הוא דין "ברוב עם", אפשר לצרף את העומד בפתח למנין.

וכן מבוארים לפי האמור דברי החכמת שלמה שמועיל לצירוף בזימון ההצטרפות לאכול בהתחלה, כמו בתפילה בציבור, אלא צריך **שבשעת ברכת הזימון** יהיו שלשה או עשרה. והיינו משום שיש בזימון דין מיוחד שהצירוף צריך דוקא בשעת ברכת הזימון הוא מפני שרק כך מתקיים "ברוב עם הדרת מלך", ולכן צריך שמתחילה ועד הסוף יהיה שיעור זימון. אולם בתפילה בציבור מועיל שיש עשרה בהתחלה, כי אז נקבע על התפילה דין תפילה בציבור, ולאחר שהתפילה נחשבת תפילה בציבור כבר לא משנה אם יצאו חלק מהמתפללים, מה שאין כן בזימון שהוא משום "ברוב עם הדרת מלך" ואיננו כדי לעשות ולחדש מנין מסוים כמו כל דבר שבקדושה, רק כאשר מתקיים המנין של המזמנים יש "ברב עם הדרת מלך", ואם יצא אחד אי אפשר לזמן.

בספר חיי אדם (כלל מח סעיף טו) מביא את דעת המג"א שאם "עשרה שאכלו כאחד וצריך אחד לילך לדבר מצוה, מותר לזמן בשלושה", וכתב על דבריו: "ולי צריך עיון, ונראה לי דדוקא כשנשארו עשרה, אבל כשלא נשארו עשרה, אסור לצאת אפילו לדבר מצוה". ובנשמת אדם שם כתב: "ואף שיש לומר דדומה לסימן נ"ה שכתב הרמ"א בהתחיל קדושה עבירה לצאת ועליהם נאמר "ועוזבי ה' יכלו", אבל אם נשארו עשרה מותר לצאת, יש לומר דהכא כיון דאמרינן חייבין לזמן חמור טפי". כלומר, לפי הנשמת אדם יש הבדל בין תפילה לזימון, ואף שבתפילה מותר לצאת לאחר שהתחילו קדושה אם נשארו עשרה בבית הכנסת, אולם אם נתחייב בזימון אסור לצאת גם אם נשארו עשרה. אך עדיין לא מבואר בדברי הנשמת אדם מהו באמת הטעם לחילוק בין תפילה לזימון, ומדוע אם בתפילה מותר לצאת כאשר נשארו עשרה מדוע לגבי זימון אסור.

ולפי המבואר הדברים נפלאים, יסוד הזימון הוא דין "ברוב עם הדרת מלך", ואם כן מסתבר שבגלל דין זה צריך שיהיה **יותר** ציבור כדי שיהיה **יותר** הדרת מלך, לכן אסור לכל אחד ואחד לצאת אף שנשארו עשרה, משום שכתוצאה מכך יחסר "ברוב עם הדרת מלך", ואין זה דומה לתפילה במנין שיסודה רק דין בציבור, וכיון שכבר חל על זה שם תפילה בציבור, אפשר כבר לצאת לאחר מכן.

ד.

עוד נבין לפי יסוד הדברים, בקיצור שו"ע (סימן מה סע' יג) כתב: "אם טעה המזמן בעשרה וגם העונים ולא הזכירו את השם בברכת הזימון, אינם יכולים לחזור ולזמן בשם כיון שכבר יצאו חובת זימון אלא שביטלו מצות הזכרת השם, ומעוות לא יוכל לתקון הוא. אבל אם העונים עדיין לא ענו אחריו, כיון שעדיין לא נתקיימה מצות זימון חוזר המברך ויזמן בשם".

ולכאורה הדברים לא מובנים, היכן מצאנו כיוצא בזה בתפילה, שאם לא התפלל בציבור יחזור ויתפלל. וגם צ"ע מהיכן הסברה שהיה מקום לומר שיוכלו לחזור ולזמן בגלל חסרון הזכרת השם. וכן יש לבאר מדוע באמת בלא ענו אחריו יכולים לחזור ולזמן בשם.

ולפי האמור לעיל, הדברים מבוארים, מכיון שענין הזימון הוא "ברוב עם הדרת מלך", לכן היתה סברה שיחזרו ויזמנו בשם, כדי שיתקיים "ברוב עם הדרת מלך". ואכן זהו הטעם שכאשר עדיין לא ענו אחריו צריך לחזור ולזמן בשם, כי כל תכלית ועיקר הזימון הוא להרבות "הדרת מלך". ובודאי שאין דמיון לדין תפילה בציבור, שהתפילה היתה בעצם תפילה מושלמת ורק נחסר פרט מסוים של תפילה בציבור, ולכן אין צורך לחזור על התפילה. מה שאין כן בזימון, שדין "ברוב עם הדרת מלך" הוא **עיקר** הזימון ולא פרט בקיום המצוה, וכמו שנתבאר לעיל בדברינו, ולכן אם לא ענו אחריו הרי עדיין לא נתקיים הזימון וצריך לחזור ולזמן.

והנה פסק בשו"ע: "עם הארץ גמור מזמנין עליו בזמן הזה" (או"ח סימן קצט סע' ג). ובמשנה ברורה (ס"ק ב) הביא בשם המג"א שרשע ועובר עבירות בפרהסיה אין מזמנין עליו. ובביאור הלכה שם כתב: "לענין קריאת התורה ונשיאות כפים וכל דבר שבקדושה דצריך עשרה בודאי אפילו עבר כמה עבירות לתיאבון, כל זמן שלא נידוהו נמנה למנין עשרה, דהכי משמע מסתימת המחבר לעיל סימן נ"ה סי"א ע"ש, והכא לענין זימון מסתברא שאפילו עבר עבירה אחת בפרהסיא במזיד [כגון שאכל חזיר או נבלה וטרפה שהוא דבר המפורסם בישראל לאיסור] אין מזמנין עליו".

ומוסיף הביאור הלכה: "ותדע דלענין זימון החמירו הרבה יותר, דהרי בודאי אפילו עם הארץ גמור מצרפין אותו לעשרה לענין קדיש וברכו וכה"ג, ולענין זימון איתא במשנה דאין מזמנין עליו, אלא ודאי דלענין זימון חמיר הרבה יותר". ועוד מוסיף הביאור הלכה שצריך לומר לפי זה, דמש"כ השו"ע בסימן לענין קריאת התורה ושאר דברים שבקדושה שעם הארץ מצטרף כל זמן שלא נידוהו, היינו רק לשאר דברים שצריך עשרה, אבל לענין זימון בשם בודאי שלא עדיף מעם הארץ בזמן התלמוד. ומסיק: "ואולם היה אפשר לומר עוד, דמה דאיתא במשנה דעם הארץ אין מזמנין עליו, היינו דוקא לשלושה, אבל לענין סניף לעשרה עושין, ולפי זה דינא דהמג"א לענין רשע שעובר בפרהסיא גם כן לענין שלושה ולא לענין עשרה. ולפי זה, מה דאיתא בשו"ע לעיל בסימן נ"ה דנמנה לעשרה, היינו אפילו לענין זימון בשם, וצ"ע".

אך לפי מה שנתבאר, יש לדון ולומר, שחילוק גדול יש בין דין תפילה בציבור לדין זימון בעשרה, ואף אם נאמר שלגבי תפילה בציבור וקריאת התורה מצטרף עם הארץ כל זמן שלא נידוהו, וכל זה נוגע לדין דבר שבקדושה, אבל לענין זימון, כיון שהוא מדין "ברוב עם הדרת מלך", יש לומר שאינו מצטרף אף שלא נידוהו. [ויש להטעים ולומר שמכיון שדין דבר שבקדושה שצריך בעשרה נלמד בגמרא [כפי שהבאנו לעיל] מ"העדה **הרעה**", יש בזה רמז שאפילו רשעים מצטרפים לכל דבר שבקדושה, כן מבואר בדברי האגרות משה או"ח א' סימן כג].

ה.

בספר ברכת הסופר (פסקים ומנהגים סע' טז) הביא ממנהגי החתם סופר: "המזמן בעשרה אומר נברך אלקינו **בישיבה** דעיקר המצוה כך היא (וציין מקור לדברים בשו"ת חת"ס או"ח סי' נא). וכן מובא בספר נפש

הרב בענין ברכת המזון בשם הגרי"ד סולובייצ'יק: "רבנו אמר שבליטא היה המנהג שלא לעמוד כשענו לברכת הזימון בעשרה".

ובאשל אברהם מבוטשאטש (סימן קצב סע' א) דן בענין עמידה בשעת זימון בעשרה, וז"ל: "אודות קימה ארגליו בעת אמירת הזימון בעשרה שראיתי מהמפורסם בשם טוב מוהר"ר משה יודא ליב ע"ה מנוחתו כבוד בק"ק סאסיב יצ"ו, שהיה נוהג כן. ויש בזה כבוד שמים ודאי כמו שאמרו חז"ל (סנהדרין ס, א) גבי אהוד ע"ה, **ויש לזה פנים בהלכה גם כן מצד שכל דבר שבקדושה צריך להיות בעמידה**, והרי כל דבר שבקדושה אין אומרים כי אם בעשרה והרי זה כדבר שבקדושה ונכון לקום". ומוסיף שם: "הנה הגם שמנהג העולם איננו כן, ונראה מזה שאין זה בגדר דבר שבקדושה, כי אין הקביעות רק שמה שהוא דבר שבקדושה איננו כי אם בעשרה, מה שאין כן מה שהוא בעשרה דוקא אין הכרע מזה שהוא דבר שבקדושה, ואפשר שאיננו דבר שבקדושה ומכל מקום הוא בעשרה, וכדמצינו ברכת חתנים וכדומה הרבה שהוא בעשרה ומכל מקום פשוט שאיננו דבר שבקדושה והיא בישיבה לכולי עלמא". ולהלן דן שם האשל אברהם בענין זה בהרחבה.

והנה בספר "נפש הרב" ביאר במה תלויים שני המנהגים, שכן ברמב"ם (הלכות ברכות פרק ה הלכה ז) כתב שהנשים מזמנות לעצמן ובלבד שלא יזמנו בשם, ובכס"מ הבין בדעתו שלברך ברכת המזון בשם בעשרה דינו כדבר שבקדושה, ואין הנשים מצטרפות למנין עשרה לכל דבר שבקדושה. אולם דבר זה שנוי במחלוקת ראשונים – אם ברכת המזון בעשרה דינו כדבר שבקדושה, או שצריך עשרה "משום דלאו אורח ארעא לאדכורי שמא דשמיא בבציר מעשרה", כלשון הגמרא (ברכות מה, ב). וביאר הגרי"ד שבשתי דעות אלו תלויים המנהגים אם יש לענות לזימון בעשרה בעמידה או בישיבה, כי לכל דבר שבקדושה בעינן תמיד עמידה.

אכן לפי המבואר יש להוסיף, שהמנהג לזמן בעשרה בישיבה נובע מכך שגדר יסוד זימון אינו משום דבר שבקדושה אלא משום "ברוב עם הדרת מלך", ובזה ודאי שאין כל צורך בעמידה. ומאידך, כמו שמפורש בדברי האשל אברהם, הטעם למנהג שיש לזמן בעמידה הוא משום שסוברים שהוא מדין כל דבר שבקדושה [ועי' להלן שהבאנו שכן הוא דעת המרדכי, שזימון דינו כתפילה לענין צירוף לעשרה, והיינו משום שלדעתו גם גדר זימון בעשרה הוא משום אמירת דבר שבקדושה שדינו בעשרה].

עוד מביא בספר נפש הרב שם: "ברכת המזון בזימון – המזמן צריך לברך כל ברכת המזון בקול רם כדי שישמעו האחרים, ומשמע מהרמב"ם (הל' ברכות פרק ה הלכה ב) **דענייתם אמן מעכבת בזימון**, וכמו דמשמע דס"ל להרמב"ם הכי (הל' תפילה פרק ח הלכה ט) **בחזרת הש"ץ**". ולכאורה משמע מדבריו שתפילה וזימון שווים בדיניהם שצריך ציבור וצריך עניית אמן. אולם לפי המבואר יש לומר שבאמת הטעמים לאמירת אמן בחזרת הש"ץ ובזימון נובעים מסיבות שונות. בחזרת הש"ץ זהו דין של קדושה בתפילה, ולכן צריך לענות אמן. אולם בברכת המזון צריך לענות אמן מכיון שברוב עם הדרת מלך. והמשותף ביניהם הוא, ששניהם "עניינים של ציבור" [כמו שכתב רבי צבי שכטר בביאור דברי הגרי"ד] אך כאמור, כל אחד מגדר אחר.

ו.

בשו"ע (או"ח סימן תקנב סע' ח) כתב: "יש ליזהר שלא ישבו שלשה לאכול בסעודה המפסקת כדי שלא יתחייבו בזימון, אלא כל אחד ישב לבדו ויברך לעצמו". ומקור הלכה זו הוא מדברי הטור שכתב: "כתב בתשובה שרבינו משולם אכל בערב תשעה באב עם שלשה בני אדם ולא בירך בזימון אלא בירך לבדו, וכן נהג ר"י, ואני תמה דאפילו אבל חייב בזימון, ואדוני אבי הרא"ש ז"ל היה נוהג לאכול לבדו בסעודה המפסקת **להתבודד**". וכן מביא הבית יוסף: "כן כתבו הגהות מיימוניות (הלכות תענית פרק ה אות ל) וז"ל הנהיגו רבותינו וכן כתב רב שרירא גאון שנהגו שלא לזמן בשלשה בזו הסעודה אלא כל אחד ישב לעצמו דכתיב (איכה ג, כח) ישב בדד וידם".

ובמשנה ברורה (ס"ק יט) כתב: "ובדיעבד אף אם ישבו ג' לא יזמנו דלא חשיב קביעות", ומקורו בדברי המג"א שכתב: "נ"ל הטעם דלא חשיב קביעות אלא אם כן הסבו בשולחן אחד כמ"ש סי' קס"ז והכא **אין דעתן לקבוע**, עי' סי' קצ"ג ס"ג". והנה בסימן קצ"ג ס"ג כתב השו"ע: "ואם היו אוכלים בשדה מפוזרים ומפורדים, אע"פ שאוכלים כולם בשעה אחת ומכבר אחד, כיון שלא קבעו מקום לאכול אינם מצטרפין". ואם כוונת המג"א לציין לדין זה, דבריו לכאורה אינם מובנים, מכיון שבסימן קצ"ג כשאוכלים בשדה מפוזרים ומפורדים באמת לא קבעו מקום ולכן אינם מצטרפים, אבל בסעודה מפסקת הרי ישבו שלושתם ביחד ושפיר קבעו, ואם כן מה מציין על מה דכתב "והכא אין דעתן לקבוע" לסימן קצ"ג.

ובאמת בפרי מגדים (אשל אברהם ס"ק ט) כתב: "עי' מג"א דדעתם לכתחילה שלא יקבעו יחד לכן אין מזמנים, ועי' סי' קצ"ג ס"ג בהג"ה כיון דכבר נהגו הוי כדלא קבעו ה"ה כאן". וביאור דבריו, שכוונת המג"א היתה לציין לדברי הרמ"א שכתב בהג"ה בסימן קצ"ג ס"ג: "המנהג שלא לזמן בבית עובד כוכבים, ונראה לי הטעם משום דלא יוכלו לקבוע עצמן בבית עכו"ם משום יראת העובד כוכבים והוי כאילו אכלו בלא קבע, ועוד דיש לחוש לסכנה אם ישנו בנוסח הברכה ולא יאמרו הרחמן יברך את בעל הבית. ולכן מתחילה לא קבעו עצמן רק לברך כל אחד לבדו, ולכן אין לשנות המנהג אף אם לא היו טעמים אלו מספיקים, מכל מקום **מאחר דכבר נהגו כך הוי כאילו לא קבעו** עצמן ביחד". ואם כן מציין המג"א שכמו שבזימון בבית עכו"ם מכיון שכבר נהגו שכל אחד מברך לעצמו נחשב הדבר כאילו לא קבעו, גם אם אין כעת את הטעמים שבגינם אינם מזמנים [כגון שאין יראת עכו"ם ואין בעל הבית מקפיד שיאמרו הרחמן], כך גם בסעודה מפסקת, מאחר וכבר נהגו לשבת כל אחד לבדו, גם אם נזדמן שישבו שלושה ביחד, נחשב הדבר כאילו לא קבעו.

אך לכאורה יש מקום לחלק בין דין זימון בסעודה מפסקת להלכה בסימן קצ"ג, מכיון ששם הטעם שלא קובעים את הזימון הוא בגלל יראת העכו"ם, ובשל כך עצם אכילתם נחשבת **אכילה לא קבועה**, אולם בסעודה מפסקת הרי האכילה שלהם אכילה קבועה, ורק יש סיבה חיצונית שבגלל הצער והאבילות על החרבן אין להתקבץ ביחד לזימון, אבל עצם האכילה היא בקביעות, ואם כן מדוע אם בדיעבד נזדמנו שלשה ביחד שלא יזמנו. ואכן בכף החיים (סימן תקנב ס"ק מג) כתב: "יש להיזהר שלא ישבו, משמע שעם עברו ואכלו דחייבין בזימון וכן נראה דעת הרא"ש והטור". וגם בערוך השלחן (שם ס"ו) פסק שאם אירע ששלשה אכלו על שלחן קטן כאחד בוודאי יזמנו.

ונראה שלפי המבואר לעיל שיסוד הזימון הוא "ברוב עם הדרת מלך", מובן היטב מדוע נאמר דין מיוחד שלא לזמן בסעודה מפסקת בערב תשעה באב. שכן מבואר בדברי הגמרא (ברכות ג, א) "בשעה שישראל נכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונין יהא שמיה הגדול מבורך הקב"ה מנענע ראשו ואומר אשרי **המלך** שמקלסין אותו בביתו כך, מה לו **לאב** שהגלה את בניו ואוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם". ומבאר המהרש"א בד"ה שמקלסין: "**בזמן שבית המקדש קיים קראו להקב"ה מלך**, אבל בזמן שגלו קראו לו אב **ולא מלך**, כביכול שאינו מלך שאם הכסא שלם אז". ומאחר וכל עיקר דין הזימון הוא "ברוב עם הדרת **מלך**", הרי שיש מקום לומר שבזמן זה של ערב תשעה באב כשיושבים לסעודה לפני היום שחרב בית המקדש, וזהו הזמן שבו כביכול הקב"ה אינו מלך בגלל החורבן, אין טעם לזמן ולרומם שמו של המלך מדין "ברוב עם הדרת מלך", ואדרבה יש להתבודד ולשבת כל אחד לעצמו ולא להצטרף ולהתחייב בזימון.

ומוטעמים היטב דברי הרא"ש לשיטתו, שכן כמו שהבאנו בתחילת הדברים, יסוד ההלכה שזימון עיקרו משום "ברוב עם הדרת מלך" הוא מדברי הרא"ש בברכות, ואם כן מובן מה שנהג הרא"ש "לאכול לבדו בסעודה המפסקת **להתבודד**".

ז.

והנה בדעת המרדכי יש לעיין האם סובר כיסוד המבואר בדברי הרא"ש בגדר זימון. מחד גיסא כתב המרדכי (מסכת ברכות פרק ז סימן קנח) וז"ל: "גם רבנו שמחה היה עושה מעשה לצרף אשה לי' לזימון, ואפילו את"ל לא מיחייבא האשה אלא מדרבנן, דבעיא היא בפרק מי שמתו, הני מילי לאפוקי אחרים ידי חובתן, אבל לצירוף בעלמא, **להזכרת שם שמים**, שפיר מצטרפת", עכ"ל. וכדברים אלו כתב המרדכי גם במסכת גיטין (פרק ה סוף סימן תא). [וכן מבואר בדברי המאירי (ברכות מז, ב) שכתב: "ויש מפרשים שנשים עם בני חורין לא משום פריצות הוא אלא שאין להן קבע וכו'. ויש שמוסיף בה, שכל שיש ג' בזולתן אף הן מצטרפות ומזמנות". ובשו"ע (או"ח סי' קצט סע' ו) פסק: "נשים ועבדים וקטנים אין מזמנין עליהם, אבל מזמנין לעצמן. ולא תהא

חבורה של נשים ועבדים וקטנים מזמנין יחד, משום פריצותא דעבדים, אלא נשים לעצמן ועבדים לעצמם, ובלבד שלא יזמנו בשם"].

ולכאורה מתבאר בדעת המרדכי שמחלק בין דין צירוף אשה לזימון לכל דיני צירוף לאמירת דבר שבקדושה, וכיסוד דברי הרא"ש הנ"ל, שעיקר דין זימון הוא משום "ברוב עם הדרת מלך" שצריך שיודו וישבחו לה' בריבוי עם, מדוע שאשה לא תוכל להצטרף לזה, הרי כשהיא מברכת, זה גם כן גורם ריבוי של עם וציבור ויש בכך "ברוב עם הדרת מלך", ולכן לדעת המרדכי שפיר מצטרפות נשים לזימון בעשרה וגם יכולות להזכיר שם שמים.

אולם מאידך גיסא, הראני ידידי הרב נחום סוער דברי המרדכי (ברכות סוף סי' קעג) בשם רבנו שמחה שהביא הבית יוסף (או"ח סי' נה), שעבד ואשה מצטרפים **לתפילה ולברכת המזון בעשרה**. ומפורש איפוא בדברים אלו **ששווה דין זימון בעשרה בברכת המזון לדין תפילה** – והיינו משום שגם גדר זימון הוא משום דין אמירת דברים שבקדושה, וזהו שלא כמבואר לעיל שאין דין זימון בעשרה נובע משום שאין דבר שבקדושה פחות מעשרה, וצ"ע.